

Nagy Endre **Szerelmesek kalauza**

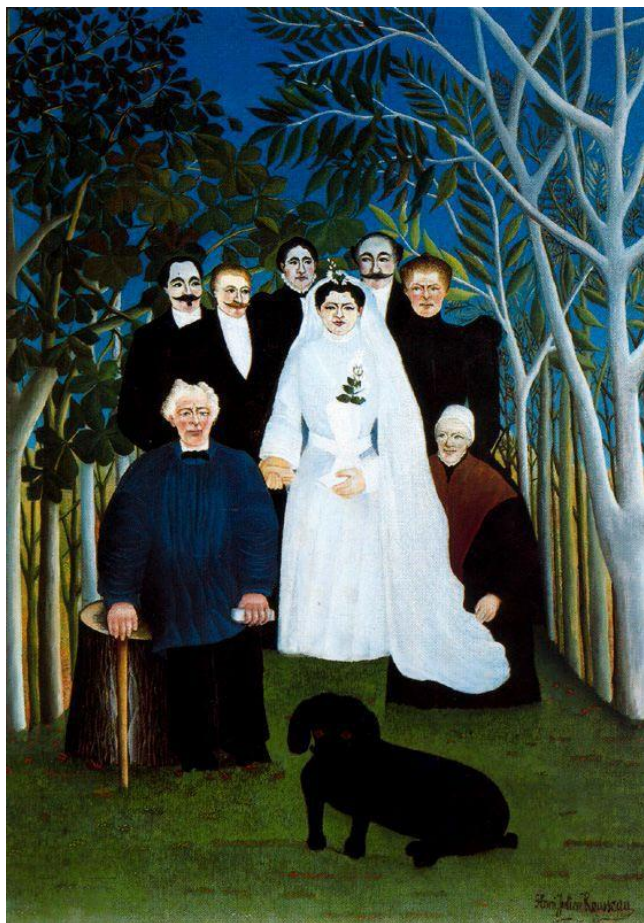
Tartalom

- I. könyv: A szerelem
- II. könyv: A házasság

Fülszöveg

A könyv első kiadása 1934-ben jelent meg. Újszerű, vonzó irodalmi műfaj alkotójaként lépett akkor a közönség elé a népszerű, nagyrabecsült konferanszié. Értékes élettapasztalat, műveltség, sziporkázó szellem és sok-sok szeretet árad a könyvvé szélesedett monológból. A mondanivaló nagy része - főleg konklúziója - ma is igaz és hasznos. De a szerző egy-egy megállapításával, néhány érvével, példájával lehetne, sőt kell is vitatkoznunk. Olvasóink ma már nyilvánvalóan más összefüggéseket is látnak és keresnek a társadalmi élet fejlődésének nagy kérdései, valamint a szerelem és házasság között. Nagy Endre műve azonban - úgy véljük - ma is alkalmas arra, hogy ifjaknak és öregeknek néhány vidám és ugyanakkor önvizsgálatot tartó órát szerezzen. Sőt, azt is reméljük, hogy okos tanácsaival sok egyéni problémára is elfogadható feleletet ad, járható utat mutat.

<http://mek.oszk.hu/09100/09104/#>

RÉSZLET:

23.

A házasság legsötétebb veszedelme, amin a legtöbb jóra való iparkodás szokott megfennekenni: a szexuális kérdés. A házasfelek szántsándékkal óvják a napvilágtól és ha tájékára vetődnek, finnyásan elfordítják a fejüket; ezért szoktak olyan könnyen megbotlani benne. Pedig, ha folyton ott állna a legtüzesebb pszichológiai és fiziológiai vizsgálatok gyűjtőpontjában, akkor még mindig elég lehánthatatlan titokzatosság maradna rajta. Hiszen gondolni se jó rá, hogy micsoda üres, semmitmondó látszatok azok, amelyek a gyanútlan ifjú házasságokat egymás karjába vonzzák. Épp a kényes, jólnevelt tapintatosság gondoskodik róla, hogy az ifjú házasságok szexuális téren a lehető legkevésbé tájékozódhassanak egymás adottságairól. Az a kevés útbaigazító adat, ami rendelkezésükre állhatna: egy-egy villogó tekintet, egy-egy heves mozdulat, egy-egy tikkadt szó, ma már egyáltalán nem alkalmas arra, hogy a nászéjszakán megóvja őket a csalódásoktól. A szexuális hajlandóságok a delikát társadalmi intézkedések nyomása alatt megszokták, hogy elrejtőzzenek és a világ előtt csak álöltözetben mutatkozzanak. Hipokrita világunkban sohase lehet tudni, hogy melyik közömbös tekintet, szenvtelen arc mögött rejtőzik a vérszívó démon és melyik csattogó fogú, forgószemű duhaj álcázza a nyámnyila fajankót. Pedig itt még mindig csak normális adottságokról van szó, ezeknek nem minőségbeli, hanem csak mennyiségbeli eltéréseiről. Hát még milyen mélyen kénytelenek elrejtőzni a szexuális elfajzások, amelyek már nem is mint betegségek, hanem mint kiközösítő istenátkok élnek a köztudatban! A házasságok éjszakái hányszor bizonyulnak valpurgis-éjszakáknak, amelyeken eltorzult szörnyetegek tobzódnak ocsmány játékaikkal. Aztán jön a reggel, a rémségek visszahúzódnak a rejtekhelyeikre, az asszony kifürösztve, kifésülködve a háztartás dolgai után lát, a férj gondosan kiöltözködve, hóna alatt az irattáskával hivatalába megy, - folytatódik a nappali látszatélet a világ számára. Ha látjuk azokat a külszínre szilárdan épült, nyugalmas, derűs házasságokat, amelyek a szelíd polgári erények hajlékainak látszanak, gondoljunk a pincére, amelyben hátborzongató kísértetek laknak és amelyben éjszakánként elfojtott beteg szenvedélyek rikítóznak, vagy pedig kielégítetlenül megdermedt vágyak sóhajtoznak.

24.

Lawrence, a fiatalon elhunyt angol regényíró híres posthumus regényében ebbe a pincébe világított kegyetlen fényű reflektorával. Azzal foglalkozik, ami a köztudatban elfogadott "szerelem" mögött történik a férfi és a nő között. Azt a tételt magyarázza, hogy míg a szerelem pszichikai részét bőségesen kifejtette, sőt föl is cicomázta az irodalom, a fizikai részét szemérmesen elhallgatta, mint aminek jelentősége szóra sem érdemes. Szegény szerelmesek a legátszellemültebb szenvedéllyel csapnak össze, anélkül, hogy egyszer is jól tudnák lakatni egymást a szerelem tulajdonképpeni gyönyöreivel. Ők, akik olyan bőbeszédűen tudnak áradozni, amíg szerelmük szellemi téren marad, egyszerre dadogókká válnak és gyámoltalanul csetlenek-botlanak, mihelyt szerelmüket a természet törvényei szerint akarják gyakorolni. Ilyenkor kiderül, hogy cselekedeteikben egyáltalán nincs meg az együttműködésnek az az összhangja, amely szerelmi retorikájukat olyan zökkenő nélkül olvasztotta össze. Mint a fegyelmetlen csapatok, egymástól függetlenül, egyenetlen tempóval, hol sietve, hol meg elmaradozva haladnak a közös kielégülés felé és míg a szerelmi retorikájuk mindig felgyűjtja a

vágyakat, magából a szerelmi aktusból egyik, vagy a másik bosszús elégületlenséggel vonul vissza. A regény hősnője azt példázza, hogy a szerelemnek ez a gondozatlanul hagyott fizikája dúlja föl a házasságokat; a szerelmesek nagyon is átengedik magukat a szerelem retorikájának, hagyják, hogy annak szóvirágos látszatai becsapják őket, ahelyett, hogy őszintén, mindenféle szentimentalizmustól mentesen kutatnák azokat a fizikai adottságokat, amelyek a szerelmi együttélésben mégis csak a legfontosabbak. A regény hősnője szerelmi házasságot kötött egy fiatal angol báróval, akinek altestét a világháborúban nyomorékká lőtték és most teljes szerelmi erejével, virulóan egészséges felső testével kerek karosszékre szögezve él felesége mellett. Az irodalomra veti magát és ebben a munkájában a felesége a hű segítőtársa. Nos, a nő egy napon megismerkedik ura egyik alárendelt cselédjével, egy fiatal vadőrrel és a hatalmas terjedelmű regény a kettőjük között létesült szerelmi üzemnek a majdnem tudományos, pontos és részletező leírása. Bezzeg a vadőrben nemcsak hogy nincs meg a szerelem általánosan elfogadott retorikája, de az erejükre támaszkodó emberek gőgjével meg is veti azt. Utálja a teketóriát, amellyel a "felsőbb körök" szokták kerülni a forró kását, és a virágos cafrangokat, amelyekbe úgy bebugyolálják a lényeket, hogy meg se találják többé. Pedagógiai módszere a széles alapokra helyezett elméleti oktatással szemben a naturalista cigányok módszerére emlékeztet. Tételei nem túlságosan bonyolultak. Akár a bokrok között a pázsiton, akár az erdészlak földön heverő vackán, akár a báróné selyemkárpitos hálósobájában kell is bemutatnia tudományát, az egyszerű vadórt egyáltalán nem befolyásolja a környezet; olyan, mint a jó katonaoorvos, aki a legrögtönzöttebb ambulancián is elvégzi operációit. Erre a mindig rendelkezésre álló munkaerejére kérkedően büszke, és a regény ellenőrizhető adatai szerint ehhez meg is van a joga. E büszkeségében megvető gyűlölettel néz le az úri szószátyárokra, akik bőségesen ontják a szerelem szóvirágait, de áradozásaiknak többnyire nincs magja. Ebből is látható, hogy ő az a férfi, akinek szerelmi konstrukciójában csak az alépítmény van meg, a férjjel szemben, akinek épp az alépítményét vitte el a világháború tragikus átka. Világos, hogy itt két félférfiről van szó, és a nyájas olvasó joggal remélheti, hogy a praktikus nő ezt a két felerészt egy egésszé fogja kikerekíteni a maga számára. De nem így történik. A nőt tökéletesen meghódítja a vadőr kissé egyoldalú, de könnyűszerrel érzékelhető életfilozófiája. Ellágyulás, részvét nélkül, sőt utálkozó gyűlölettel otthagyja férjét, családját, társadalmi körét, eddigi foglalkozását és a vadőr mellé szegődik. Sugárzó boldogsággal teszi ezt, mint aki végre megtalálta az élet kulcsát és vidám bizakodással néz a jövőbe. Ott fog élni az igazi férfi oldalán ebben az igazi, mesterkélt könnyen áttekinthető szerelemben, amelynek szilaj ritmusa kirázza a nőből a bágyasztó lelki tépelődéseket... Ezzel a regény véget ér és valószínűleg azzal a célzattal, hogy az olvasót happy-endjével megbékéltesse.

25.

De én nem hiszem, hogy a nyájas olvasó valóban megbékélne. A nyájas olvasó azt kérdi: - és aztán? Az évek gyorsan, észrevétlenül múlnak ennek a mechanizált, pompásan begyakorolt összműködésű szerelemnek a ritmusában, a férj tovább görgeti magát kerek székében, tovább írja a regényeit és könyvtárszobájában a könyveit bújva még mélyebben nyomul előre tanulmányaiban, amelyeknek pihenő szüneteiben andalogva fog elszórakozni régi szerelmének emlékeivel. De vajon az a vadőr akkor is olyan gőgösen fogja hirdetni a fizikai erőnek egyedüli, kizárólagos jogát és hatalmát? A nő - ha marad elég pénze hozzá - továbbra is megmaradhat

régi ritmusában, csak a férfit kell kicserélni. Ez nem is járhat nagy lelki válságokkal, hiszen meglehetősen közös, általános, differenciátlan tényezők cseréjéről van szó. Az ő leegyszerűsített életmotorjának benzinjét akármelyik tankállomáson beszerezheti, - a motor meg sem érzi, gépiesen zakatol tovább. De a szegény megöregedett vadőr lehorgasztott fejjel kénytelen visszahúzódní a maga által épített életrendszerből. Rideg természeti törvény ez, amely alól a legrobosztusabb vadőrök se mentesek. Kíváncsú lett volna, ha a kitűnő Lawrence nem fejezi be regényét e kritikus időpont előtt, hanem egy kis útmutatást ad olvasóinak arról, hogy mivel tölti ki az öregség hosszú napjait az a házaspár, amely a fizikai szerelem egybevágó összeműködésére rendezkedett be.

26.

Talán nem nagyot csalódom, ha azt állítom, hogy - néhány kivételes szörnyszülöttől eltekintve - a nő a házasságban megtalálhatja nemi szükségleteinek kielégülését és nem is kell erkölcsi gátlásaival heves természeti erőket legyőznie, hogy a házasság korlátai között megmaradhasson. A házasság első évei valósággal az érzékiség gyakorlati tanfolyamai, amelyek a férj szakavatott vezetése alatt állanak. A férjnek a felesége a növendéke, akivel egészen más téren szerzett és más célra rendelt tapasztalatait közli. És ha a tanítvány szorgalmasan tanul is, buzgalma a tanárjának szól és nem a tantárgynak. Ifjú házások között legtöbbször kölcsönös színjátszás az áradozó érzékiség. A férj ezt a szerepet a legénykorából hozza magával, olyan helyekről, ahol ez a megszólalás egyetlen nyelve. A feleség pedig, mint tájékozatlan partner engedelmesen iparkodik beleilleszkedni az összjátékba, de csak ő lehetne a megmondhatója, hogy a legtöbbször mennyire természetes hajlamai ellen való ez az engedelmesség. A komédia már a jegyesség idején kezdődik azokkal a folytonos összehajlásokkal, gügyögésekkel, nyalakodásokkal-falakodásokkal, amelyek gépiességükben a jegyespárok kötelező szertartásaivá lettek. Jegyeseeknek valóságos fölszabadulás a házasság, amikor végre jogába léphet a mindennapos élet, kiki a maga elfoglaltsága után nézhet. Az egész napra szétteregetett szerelmi vallomások most már az éjszakai órákra sűrűsödnek össze, a férj a sok aprópénz helyett egy-egy bankóval kénytelen fizetni. Így lesz akárhányszor az élet leghatalmasabb, világteremtő emóciójából egyszerű diplomáciai aktus, leadott névjegy, formáság. És minél inkább hiányzik belőle a meggyőző hév, annál gyakrabban kell ismételtetni, mint ahogy a vitatható igazságokat szokás. No és a kényelem, amelyet egyre öblösebbé terpeszt szét a megszokás, lassanként ráneveli a férjet, hogy olyan könnyedén, gondtalanul nyúljon át egy kis szerelmi mámorért, mint egy adag aszpirinért. És amíg így lassanként elkopik benne a szerelem hatóereje, ugyanakkor a feleségben folyton követelődző megszokássá válik az, ami azelőtt női voltának legünnepélyesebb, legsűrítettebb kiobbanása volt. Az együttélés néhány éve alatt áthidalhatatlan távolságba szakadnak egymástól: egy folytonos izgalmakra kápatott nő és egy közömbössé fásult férfi. A legtöbb házasságnak ez a szexuális kórképe.

27.

Talán akkor se tévedek, ha azt mondom, hogy a férfi nem született poligám hajlammal. A

szerelem egyetemes monumentalitása sohase épülhetett volna föl, ha a legszétfeszítőbb nemiéletű férfiben is nem volna az a törekvés, hogy sóvárgásait egyetlen irányban fogja össze. Még a százfeleséges pasa is csak áztatja magát a száz feleségével. Akárhogy is megtömeti a háremét rabszolganővel, feleségnek végül csak egy forr hozzá. Ellenkezőleg, azt mondhatnám, hogy a férfi monogámnak született és ugyanolyan mértékben alakul át poligámmá, amennyire szerelmi élete elhajlik természetes rendeltetésétől. Jó volna végre, ha fiziológusaink valami tudományos módszerrel megállapítanák, hogy mai kitereléyesedett, kitarkított, agyonkomplikált szerelmi életünkben mennyi szerep jut a szerelem igazi ősi indítóokainak. Azt hiszem, ez a vizsgálódás nagyon meglepő eredménnyel járna. Megállapítaná, hogy ha a szerelmi élet mögött vannak is fiziológiai ingerek, azok egyáltalán nem veleszületett adottságok, hanem éppolyan szerzett hajlamok, mint amelyek a dohányzásra, alkoholra és narkotikumokra kaptak. Csintalansággal kezdi, utánzással folytatja és végzi a megszokással, amellyel elpredált természetes ellenálló erejét helyettesíti. Hogy ez valóban így van, annak legszebb bizonyítéka az, hogy a szerelemben a még töretlen erejű ifjú sokkal kisebb fogyasztó, mint a megviselt éltesebbek. Fiatalember önként vállalt szüzességgel tud epekedni egyetlen szerelméért; míg ha éltesebb ember szerelemre gyullad is, szerelmi paraszát kénytelen pénzen vásárolt hivatásos Veszta-hölgyekkel sűrűn megfuvatni. De legtöbbször még ez a kis fizikai motívum sincs meg a szerelmi élet mögött. Legtöbbször nem találjuk ott csak azt a zavaros presztizst, amely a köztudatban a nőhódítást fölmagasztosítja. A lusta szóhasználat ma is hódításnak nevezi a világ legegyszerűbb, legmagától értetődőbb tényét: hogy a nő némely pillanatokban hajlandó igénybe venni a férfi szolgálatait. Bajos volna kikutatni, hogy micsoda ősi vad hagyományok csökevényei rejtőznek e szókép mögött, de tagadhatatlan, hogy mai társadalmunkban is az ünnepezt hősök dicsfénye díszíti a szerelem nagyfogyasztóit, holott a nők ellenállását már régóta nem a primitív, marcona, harcos férfierények, szokták legyűrni.

A harc e téren is komplikálttá fejlődött, elgépiesedett és a közvetlen nyers erőt a pénz, a hivatalos presztizs, a furfang és mindenekfölött a minden mást alárendelő, alázatos kitartás helyettesíti. Nőknél ma a legnagyobb sikere annak a férfinak van, aki hivatottságában nem nő túl azon az egy föladaton, hogy a nő engedelmes kiszolgálója legyen. Az a néhány ősi átöröklött, bágyadt mozdulat, amellyel a nő még ellentáll, adja meg a férfinak a hódítás illúzióját és serkenti újabb vitézi tettekre - még ha egyébként semmi kedve se lenne hozzá. A nő, ha kitárlásaiban a nőiesség hagyományai alól fölszabadítja magát, a legtöbb férfi támadóvágyát lohasztja le. A férjnek akkor jutnak eszébe először poligám hajlamai, amikor először veszi észre, hogy odahaza már a hódítók babérja meg nem terem számára. Így válik kíváncsossá, sőt sokszor életszükségletté az új, a más, anélkül, hogy komoly fiziológiai szükségletek készítenék rá. A tökéletes feleség azt jól tudja és egyáltalán nem nézi tragikus szemmel, hanem megértően mosolyog rajta, ha a férj néha a szomszédba pislog át. Tudja jól, hogy miről van szó tulajdonképpen és gondoskodni fog róla - nőt ennek a praktikáira fölösleges kitanítani -, hogy a férj minden egyes közeledésekor találjon annyi ellenállást, amennyi hím hódítóvágyát kielégítheti. Már megint ismételnem kell magam: a házasság nem az esküvővel létesül; az esküvő csak az első kapavágás, az építkezésnek még csak azután kell megindulnia és lassú, kitartó szorgalommal kell folytatódnia mindaddig, amíg tető alá nem jut az öregség békés hajléka: a tökéletes házasság. A legtöbb asszony ezt még mindig nem tudja; mihelyt férjhez ment, úgy lerakódik, mint aki megérkezett; úgy viseli a házasságot, mint valami kényelmes, lompos pongyolát, amely feneketlen zsák gyanánt nyeli el női csábjait. Pedig csak a házasságban kezdődik nőiességének igazi problémája: hogy meg tudja-e őrizni törvényesített

csókjaiban is az első csók kíváncsi frissességét, ingerét. Csak akarnia kell és sikerülni fog, hisz maga a természet vértette őt fel a mérsékletre és önmelegtartóztatásra. Az ő föladata arra vigyázni, hogy a hitvesi csók ne ízetlenkedjék el a házikoszt egyik mellékfogásává.

E törekvésében adjon neki erőt az a tudat, hogy az idő az ő számára dolgozik. A múltó évek a teremtés urát, a férfit leszoktatják cézári göggyéről és szép lassan, de kikerülhetetlenül ráterelik a megszokások kényelmes, kitaposott útjára. Ha a fantázia lepkeszárnyain ide-oda szálldos is, a láthatatlan póráz az ő kezében van. Az öregedő ember hűsége: fizikai kényszerűség. A természet az erők lassú csökkentésével gondoskodik róla, hogy az ember meg tudja becsülni a kipróbált utak biztonságos nyugalalmát. Megrögzött aggregények, akik végül is gazdasszonyukat veszik el feleségül, bizonyíthatják, hogy a megszokások milyen elszakíthatatlan szövetséget alkotnak. Eljön az idő, amikor a legvállalkozóbb szellemű ember is belefárad szerelmi expedícióba és olyan szelíd megnyugvással tér vissza az otthon kipróbált nyugalmaiba, mint az előregedett afrikai vadász tér be a hazai vendéglőbe egy kis vadpecsenyére. A legcsapodárabb férfi is megteszi végül ezt a zarándokutat hazafelé; akárhogy húzódozik is tőle, keserves csalódások kergetik haza. Eljön az idő, amikor rájön, hogy az idők múlása ellen csak egy védekezése lehet: ha van egy csodatükre, amely együtt változik vele. Ilyen csodatükre a férfinek a jó feleség, aki szívében hordozza az önámításnak, az érzékszalódásnak leganyagiatlanabb műszerét, amit úgy hívnak, hogy: szeretet. Ő az, aki a fiát akkor is bábiként mosdatja, fésüli, becézi, amikor az már embernyi ember és az urát legényesen virítós nyakkendővel lepi meg, amikor az már korelnök a szenátusban.

28.

Azok a házasságok, amelyeket egy-egy kis szerelmi csetepaté derékban tört ketté, a hibás orvosi kezelésnek estek áldozatául. Anélkül, hogy a seb nemesebb életműszereket ért volna, fertőzés útján kivégzett egy életrevaló szervezetet. Ha nekem ifjú házasságok szelíden szipogva, vagy szilajon sziszegve elpanaszolnák szerelmi tragédiájukat, azt válaszolnám nekik: - Várjunk harminc-negyven évig, aztán beszélhetünk róla!... Persze, ők nem tudják, hogy a házasság nem szezoncikk, nem átmeneti kabát, hanem az élet egyetemes intézménye és a téli fűtött szoba távlatából mosolyogni való bohóságoknak látszanak a tavaszi elázott majálisok visítós viszontagságai.

- Megcsalt! - zokogja a szerencsétlen asszony a pamlagra roskadva és valóban azt hiszi, hogy most már nemcsak az semmisült meg örökre, amit eddig közösen építettek, hanem annak a lehetősége is, hogy valaha elülről kezdhessék. De a tökéletes feleség nemcsak nője, hanem egy kicsit édesanyja is a férjének, ennek a szerencsétlen nagy kamasznak, aki - ezt fölényesen mosolygós bonhomijával meg tudja érteni - sokkal jobban ki van téve az értékek erőszakos játékainak, mint ő. Ha ezeket az időleges zavarokat ma még valóban katasztrófának érzik, ennek csak ők maguk az okai. Néznék csak az egész élet nagyszabású, kerekded kompozícióját, rögtön meglátnák a kis szexuális kalandok epizódyszerű jelentéktelenségét.

Azok a szexuális válságok és katasztrófák, amelyek olyan súlyos problémáknak látszanak, amíg a Bika csillagjegye alatt éltek, kíváncsi mosolygó emlékképekké szelidülnek, amikorára

hűvösebb csillagzat alá kerül hajótok!